УДК 391(477):7.012 **DOI** https://doi.org/10.34142/27091805.2026.7.02.33

Омельченко Ольга
кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, *Харків, Україна*
email: o.omelchenko@hnpu.edu.ua

Olha Omelchenko
Candidate of Art Studies, Associate Professor at the Department of Design, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, *Kharkiv, Ukraine*
email: o.omelchenko@hnpu.edu.ua

ВІДОБРАЖЕННЯ «СВІТОВОГО ПОРЯДКУ» У НАРОДНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ КОСТЮМІ

Мета дослідження: висвітлити побудову «світового порядку», зміст та значення орнаментальної символіки в традиційному народному українському костюмі та окреслити можливості використання цих знань у підготовці дизайнерів.

Методи: описовий метод – для аналізу художніх особливостей традиційних орнаментальних композицій; структурно-аналітичний – для класифікації комплексів народного костюма за функцією, формотворчими прийомами крою й технологіями; структурно-композиційний – для з'ясування побудови моделі «світового порядку» в костюмі; порівняльно-історичний – для виявлення чинників змін орнаментальних мотивів; діалектичний метод і синтез – для розгляду еволюції традицій у взаємозв'язку із сучасними тенденціями дизайну.

Наукова новизна: розкрито відображення моделі «світового порядку» у структурі, формоутворенні та орнаментиці традиційного українського костюма – від головного убору (небесний рівень) до плечового й поясного одягу (земний рівень); узагальнено символіку орнаментальних знаків як мови давньослов'янських вірувань та простежено її трансформацію в сучасній вишиванці й дизайні вбрання у стилях «етно» та «фольк».

Результати: встановлено, що основою духовності традиційного українського мистецтва є давньослов'янські уявлення про єдність людини й природи, які віддзеркалилися в знаках-символах сонця, землі, води, рослин і тварин, що прикрашали вироби та виконували функцію оберегів. Показано, що костюм уособлював модель світобудови, а кожна людина засобами орнаментації та оздоблення індивідуально творила «свою долю». Результати впроваджено в навчальні дисципліни підготовки дизайнерів костюма.

Висновки: знання духовної складової традиційної української культури є основою для розуміння, збереження та використання її ідентичної творчої мови в сучасному житті й дизайні костюма; сучасна вишиванка постає результатом поєднання нових тенденцій формоутворення з народною творчістю.

Ключові слова: вишиванка, традиційний український костюм, символіка «світового порядку», символіка орнаментації, дизайн одягу.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International

THE REFLECTION OF THE "WORLD ORDER" IN UKRAINIAN FOLK COSTUME

The purpose of the study: to reveal the construction of the "world order", the content and significance of ornamental symbolism in traditional Ukrainian folk costume, and to outline ways of using this knowledge in the training of designers.

Methods: the descriptive method was used to analyse the artistic features of traditional ornamental compositions; the structural-analytical method to classify folk costume ensembles by function, cutting techniques and technologies; the structural-compositional method to examine the "world order" model in costume; the comparative-historical method to identify factors in the change of ornamental motifs; the dialectical method and synthesis to consider the evolution of traditions in connection with contemporary design trends.

Scientific novelty: the reflection of the "world order" model in the structure, form-making and ornamentation of traditional Ukrainian costume is revealed – from the headdress (the celestial level) to shoulder and waist garments (the earthly level); the symbolism of ornamental signs as the language of ancient Slavic beliefs is generalized and its transformation in the contemporary vyshyvanka and in "ethno" and "folk" style clothing design is traced.

Results: the spiritual foundations of traditional Ukrainian art are shown to lie in ancient Slavic notions of the unity of humans and nature, reflected in symbolic signs of the sun, earth, water, plants and animals that adorned handmade objects and served as protective talismans. The costume embodied a model of the cosmos, and each person shaped "their own destiny" through ornamentation and embellishment. The results have been implemented in courses for costume designers.

Conclusions: knowledge of the spiritual dimension of traditional Ukrainian culture is the basis for understanding, preserving and applying its distinctive creative language in modern life and costume design; the contemporary vyshyvanka results from combining new trends in form-making with folk art.

Keywords: vyshyvanka, traditional Ukrainian costume, symbolism of the "world order", symbolism of ornamentation, clothing design.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

У підготовці дизайнерів у вищій школі актуальними є питання вивчення народної культури, предметів декоративно-ужиткового мистецтва України та збереження традицій у сучасній дизайнерській практиці. До наших днів збереглися народні вироби, наповнені символічними орнаментами, але значеннєвий зміст їх поступово втрачається. Вони вимагають вивчення, розшифровки, збереження та розвитку. Першочерговими є питання розуміння традиційних особливостей ідентичної культури. Ця тема є цікавою для всіх спеціалізацій сучасного дизайну, які звертаються до витоків народної культури, обирають джерелом натхнення для своєї творчості народне мистецтво України, тому обрана тема є актуальною і важливою.

На кафедрі дизайну і технологій Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди існують освітні програми з дисциплінами де вивчають основи народного мистецтва України: зі спеціальності В2.04 Дизайн – (дизайн костюма), а саме «Традиції та еволюція костюму», та А4.10 Середня освіта (Технології) дисципліна «Технології українського декоративно-ужиткового мистецтва», де знайомляться з техніками оздоблення, в тому числі вишивкою. Знання своєї культури є ключем до розуміння нашого коріння. Більшість проблем пов'язано з використанням народної спадщини у сьогоденні. Зрозуміло, що використання етнічного матеріалу в сучасному житті потребує нових зв'язків з середовищем, матеріалами, функцією, поведінкою тощо, в пошуках виразної мови і взаємодії з народним традиційним мистецтвом. Можна виокремити деякі підходи в різних видах дизайну, де необхідні ці знання, а саме: реставрація, реконструкція, імітація, інтерпретація, асоціативність, цитування, стилізація.

Найпоширеними сучасними підходами в

дизайні та образотворчому мистецтві є *інтерпретація* - творче виконання художнього твору, що ґрунтується на самостійному авторському тлумаченні виконавця зі збереженням змісту, ідеї. *Асоціативність* – установлення зв'язків між уявленнями чи явищами, порівнювати, ототожнювати, стилізувати їх, знаходячи характерні ознаки; це одна з найголовніших рис всякого художнього мислення. *Цитування* мистецького напрямку та використання художніх прийомів його представників у дизайні. *Стилізація* – відповідність прикмет певного стилю, творчий процес пошуку нового художнього образу, змінення зовнішнього вигляду форми засобами умовних прийомів, надання їй нової виразної характеристики.

Щодо завдань у навчальному процесі, першочерговими є вправи копіювання, наприклад графічного зображення історичних та народних костюмів, опанування декоративних технік та прийомів зображення. Так, у дизайні сучасного костюма існує розмежування на «Етно» стиль та «Фольк» стиль. В «Етно» стилі зберігаються головні традиційні етнічні мотиви та формоутворення костюмів, ідентифікуючі націю, з сучасним трактуванням у сценічних, презентабельних костюмах. «Фольк» стиль відповідає більш вільному формоутворенню, авторськими інтерпретаціями з джерелами натхнення, яким обирається народна творчість (архітектура, предмети побуту, традиційні ремесла тощо). Особливо увага у виконанні костюмів надається ручній роботі (іл. 3–5)

Аналіз основних досліджень і публікацій. В Україні вже декілька років святкують день вишиванки. Що ж таке «вишиванка», яку історію вона має? Войтович В. (2005) зауважує, що «вишиванка – національна біла вишита сорочка, що є символом здоров'я, краси, щасливої долі, родової пам'яті, порядності, любові, святковості. Виготовляли вишиванку із лляного чи конопляного полотна домашньої роботи» (Войтович, 2005, с. 68). У Вікіпедії є пояснення, що вишиванка, по-перше, це сучасне слово, правильно «вишита сорочка», по-друге, це частина народного вбрання, особливості якого повинно розглядатися у комплексі всього костюма, по-третє, будь-який текстильний виріб, оздоблений вишивкою не тільки в костюмі (головні убори, торбинки), а й в інтер'єрі (рушники, скатертини, наволоки, підзори тощо) мають право називатися «вишиванками», в-четверте, «вишивка, вишивання» – загальновідоме і поширене рукодільне мистецтво прикрашати різноманітними візерунками тканини, речі зі шкіри (Омельченко, 2013) (Вишиванка, n.d.). У вишивці відтворилися найдавніші вірування ще до християнського періоду, тому доцільно звернутися до витоків та чинників утворення символіки народної творчості і місця сорочки в цій системі.

Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. (1993) розглядають питання теорії та історії декоративно-прикладного мистецтва, його основні види та ремесла, зокрема костюм та види оздоблення (Антонович та ін., 1993). При вивченні народного одягу, як виду матеріальної та духовної культури, Ніколаєва Т.А. (1996, 2005) зазначає: «…одяг як один із необхідних умов людини виконує ряд функцій, найважливішими з яких є захисна, оберегова, обрядова, естетична, етнічна, соціальна, статева» (Ніколаєва, 1996, с. 18). Дослідник прагне знайти відповіді у мистецьких особливостях: матеріалі, крою, формоутворенні, техніки виконання, оздоблення, колористики, способів носіння, об'єднання складових у комплекси, видах прикрас. Тому аналізуються як конструктивно-технологічні прийоми створення об'ємно-просторових форм одягу, так і орнаментально-колористичні, декоративні, змістові особливості його художнього оформлення, що так бездоганно зливаються в єдине композиційне ціле (Ніколаєва, 1996, 2005). Більшість публікацій мають описовий історичний характер народних виробів та поверхнево торкаються давнього світобачення.

Глибокий аналіз світосприйняття наших предків представлені в працях Рибакова Б. (1997) «Язичництво давніх слов'ян», Войтовича В. (2005) «Українська міфологія», групи дослідників: Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. (2002) «100 найвідоміших образів української міфології». Наші предки залишили відлуння своїх вірувань у мистецьких побутових творах української традиційної культури. Систематизацію знаків української орнаментики подає М. Селівачов (2005), народного ткацтва – Є. Шевченко (1999), моделювання костюма в Україні ХХ ст. – З. Тканко та О. Коровицький (2000). Сучасні дослідження розглядають генезу та семіотику українського орнаменту (Васильєв & Тюрменко, 2025), використання народної вишивки у творчості дизайнерів одягу (Варивончик, 2012), національний одяг як чинник етнодизайну (Сиваш, 2017) та україн-

ський народний костюм як синтез традиції і сучасності (Безугла, 2022). Мистецький образ українського народного костюма в сучасному жанровому портреті, зокрема в контексті російсько-української війни, досліджує С. Долеско (2022).

Формулювання цілей та завдань статті. Основна ідея публікації та мета -показати світобачення наших предків, невмирущу цінність талановитого народу, які через мистецтво утворили «світовий порядок», закладений в основи формоутворення та смислового змісту народного костюма і сорочки особисто, де розкривається глибинне коріння духовного життя народу.

Виклад основного матеріалу. Середовище проживання наших предків пов'язане з природним оточенням, умінням пристосуватися до певної географічної місцевості, унікальних умов та використання місцевих матеріалів, а також зв'язку з трудовими та аграрними циклами. Войтович В. та Таланчук О. свідчать про українську міфологію – спосіб пізнання світу, втілення найдавніших уявлень утворення світобудови у своє життя (Войтович, 2005; Завадська та ін., 2002). Тому символізація – характерна риса світосприйняття наших предків, де головним чинником є вірування в сили природи та відповідних божеств від яких залежало їх життя. У міфах, казках, поетичній творчості передавалися уявлення народу про будову та порядок всесвіту. Одухотвореність природних явищ, тварин, рослин відбилися в організації житла, розписах, в текстилі для інтер'єру, у створенні та декорі костюма, посуду, знарядь праці та орнаментиці, що їх наповнювала. Сама людина вважала себе часткою природи - мікрокосм у макрокосмі. Отже, житло, одяг, предмети побуту створювалися, наповнюючись символами відповідно до розуміння устрою світу як моделі світобудови. Природу, довкілля людина сприймала у єдності 3-х рівнів по вертикалі: нижній – підземний пов'язаний з потойбічним світом, з предками, з минулим. Середній – земний, пов'язаний із справжньою реальністю, зі світом, що наповнює землю рослинами, тваринами, людьми та результатами людської праці. Верхній – пов'язаний з небесними божествами: сонцем, місяцем, зірками, блискавкою та громом, дощовою водою, а також з майбутнім.

Одним із об'єктів, у якому втілилася модель світобудови, є традиційний український костюм. Використовуючи природні матеріали, рослинні волокна, вовну тварин, наші предки створили традиційні види одягу, доцільні по крою та формоутворенню, багатофункціональні по використанню з традиційною художньою системою декору у повсякденному, святковому, обрядовому костюмі. Так само як і в оселі, в українському костюмі втілився світогляд предків про єдність людини і природи та про «світовий порядок». Фігура людини – вертикальна вісь, що асоціативно зв'язує землю з небом. Людина порівнювала своє життя з життям рослини, з деревом, звідси символ «світового дерева», «родового дерева – вазону». Таланчук О. відмічає: «Світове дерево уособлює в собі єдність всього світу. Це своєрідна модель всесвіту й людини, де для кожної істоти предмету чи явища є своє місце. Це також посередник між світами – своєрідна дорога, міст, драбина, якими можна перейти до світу богів або в потойбіччя» (Завадська та ін., 2002, с. 22). Аналогічно вертикаль людини вміщала 3 рівня: голова – верхній, небесний, пов'язаний із сонцем, луною, дощовою водою; стан - середній, пов'язаний з родючою землею; ноги - нижній рівень, пов'язаний з шануванням предків та зв'язком з потойбічним світом і рухом за долею, шляхом душі до Бога від народження до смерті. Розміщення орнаментального декору у костюмі відповідало змісту символів та загальноприйнятих природних рівнів. Символи сонця, небесної дощової води були зосереджені у декорі головних уборів та прикрас. Форму кола мали обручі, стрічки, вінки, шапки та інші головні убори. Сонце у вигляді кола чи замкненого кільця асоціювалося з нескінченністю природи, рухом, оновленням, відродженням. Дівчата до заміжжя прикрашали голову з розпущеним волоссям або косами стрічкою, обручом із квітами. Значним за важливістю був весільний вінок із живих квітів – найвищого ступеня краси природи – символ готовності нареченої надати нове життя. Квітка вважалася головним асоціативним показником зрілості до «продовження Роду» та прекрасним витвором природи. Символічно вона порівнювалась з розвитком людини. Від зерна, похованого в землю, утворювалося стебло з листями, а згодом розквітала квітка, яка давала сім'я, багатство і процес оновлення та відродження, воскресіння повторювався. Тому квітам приділялась така увага в орнаменті, костюмі, вишивці, ткацтві, розписі архітектурних поверхонь, меблів, посуду.

Вінок, вінець – замкнене коло без початку та кінця, символ вічності та оновлення, символ сонця. «Сонце – головне джерело світла і тепла…З першим променем сонця вранці, за повір'ям, знищується вплив злих духів. Отже, сонце символізує знання, справедливість, милосердя, переможця неправди і всякого зла. А ще – це чоловіче начало» (Завадська та ін., 2002, с. 36). Від вінка на плечі та стан звисали різнокольорові стрічки веселки – символ небесного дощу, живлюща волога, яка зрошує землю і дає життя. Вишиті кінці рушникоподібних убрусів, наміток, які обгортали голову, звисали на плечі і теж мали символ небесної води. Шию прикрашали коралове намисто, дукачі – сонячний оберіг голови, душі та тіла. Довге волосся уособлювало космічну енергію, силу та свободу дівчат. Після весілля жінка повинна була укладати та ховати волосся під вишитий головний убір: очіпок, хустку, розуміючі, що вона підпорядкована чоловікові і перебуває під захистом даних йому Божих сил. Відкрите волосся вважалося гріхом.

Стан людини належав другому середньому рівню, тому плечовий та поясний одяг наповнені орнаментикою землі. Головним видом натільного одягу була біла сорочка – символ чистоти «Білого Світу» (іл. 1–2). У формі з'єднання прямокутного крою стану та рукава, найдавнішого тунікоподібного типу сорочки (чоловічої та жіночої) лежить хрест – 4 сторони світу, центром якого є отвір для голови. Складена навпіл по вертикалі сорочка мала Т-подібний силует. У подальших видах крою жіночої сорочки з'явилися варіанти з'єднання рукава, плечової уставки і стану. Доцільність та безвідходність матеріалу, витканого на верстаті (53 см. шириною), досягалася з'єднанням прямокутних деталей. Усі «вразливі» місця, отвори сорочки – горло, пазушка, низ рукава, низ подолу «захищені» орнаментами-оберегами, функціонально – обробка і закріплення країв від потріпування. Художніми акцентами у сорочці була верхня плечова частина: рукава – шанування трудових рук, пазушка та плечі - захист душі. Ці частини наповнені квітучими рослинами. Вишиті мотиви барвінку ототожнювали життєдайну енергію, вірність; хмель свідчив про побажання довгого життя; калина, троянди, лілії, ружі та інші квіти і рослини свідчили про молодість, нев'янучу красу; дубове листя, колосся – символ чоловічої сили, міцності, надійності, багатства; винограду, соняшника – великої родини. Кожна майстриня утворювала індивідуальний неповторний декор сорочки і техніки вишивання – закодоване побажання щасливого життя (Знаки, 1992). Неможливим було копіювання орнаментальних мотивів з чужих сорочок, бо вважалось вкраденою долею. Тому кожна майстриня творила «свою долю» з особистою композицією і декоративною цілісною мовою, що свідчило про природнє обдарування і відчуття художнього смаку, кмітливості, унікальності. Утеплений безрукавний плечовий одяг теж був з рослинними орнаментами – керсетки, кептарі, камізельки не закривали рукава, тому узори сорочки брали участь у різних композиційних рішеннях костюма. Сорочки відрізнялися за функціональним використанням: повсякденні, сіножаті, святкові, обрядові, весільні. Різноманітність досягалася за допомогою декору, смислових та кількісних заповнень орнаментами. Нижній рівень сорочки – частина потойбіччя, з мотивами земної води, водоплавних птахів, які несуть душу до Бога, нагадуючи, що людина смертна, не вічна, тому за термін життя повинна робити добро і залишити благословення роду.

Сорочка як вид одягу була символом материнської та батьківської енергії, кохання. При пологах у сорочку приймали та завертали немовля, у материнську – доньку, у батьківську – сина, вірячи у передачу здоров'я, сили, добробуту, талантів, життєвого досвіду. Відповідно створювалися дитячі сорочки з м'яких ношених сорочок батьків.

Іл. 1. Костюм як модель відображення «світового порядку». **Іл. 2.** Сорочка – символ «Білого Світу»

Поясний жіночий незшитий одяг асоціювався з родючою ораною землею. Прямокутна форма плахтової тканини або обгортки, запаски (фартуха) схожі на поле, нею обгортали стан жіночої фігури. Вовняні тканини відрізнялися малюнками смуги та клітини – символи ораного поля. На дівочих плахтах в клітинках зображені мотиви зорі – хрестоподібні восьми пелюсткові квіти. Зоря асоціювалася з будь яким початком: світло нового дня, зустрічі сонця, нової праці, руху. На весільних плахтах мотиви засіяного поля - ромби з чотирма крапками – мотиви родючості, запліднення. Жінка, що дає життя, порівнювалася із засіяним полем. Переважаючі кольори плахт, що виражали дітородний вік: контрастне поєднання червоного, зеленого, синього, помаранчевого. Попереду одягався фартух прямокутної форми з мотивами різнокольорових смуг, а святковий із мотивом «вазона – сімейного дерева». Жінки похилого віку носили обгортки із мотивами смуги та клітки приглушених кольорів: синіх, коричневих, темно-сірих, чорних. З-під плахти завжди виднівся край сорочки – нагадування про короткий термін життя. Ноги асоціювалися з рухом, дорогою життя, шляхом від народження до смерті, досвітом добрих справ, щоб після відходу знову відродитися. Символом щасливого сімейного життя були весільні червоні чобітки нареченої.

Сорочка та поясний одяг – основний комплекс костюма влітку. Утеплені види нагрудного одягу без рукавів та з рукавами, верхній одяг захищали від холоду всю людину. Декорування зосереджувалося по периметру виробів як обереги та функціонально для створення міцності та довговічності. Серед утепленого одягу символом багатства, родючості вважався кожух, прикрашений вишивкою. Він був обов'язковим атрибутом на весіллі будь-якої пори року, при народженні дитини, при будівництві хати, брав участь у різних сімейних та святкових обрядах.

Пояс грав практичну та символічну роль у народному костюмі чоловіка, жінки та дитини. Пояс дарували при народженні. Без пояса, як і без хреста, не можна було ходити. Особливими були весільні пояси із символікою землі та засіяного поля, іноді замість поясу використовувалися весільні рушники.

Прагнення зафіксувати основні природні образи в знаках-символах і передати їх майбутньому поколінню відбувалося через орнамент. Орнамент у житті наших предків це не лише візерунок. Орнамент – це художня система образотворчих знаків народу, яка наділена певними функціями. До них відносяться: організуюча, соціальна, символічна, інформаційно-комунікативна, захисно-оберегова, доброзичлива, естетична, архітектонічна, декоративна, традиційна. Будь-яка орнаментальна композиція містила смислове оповідання про носія, його місце в суспільстві, вікові особливості. Порядок розташування та

організації узорів відповідав закріпленій віками системі «світового порядку». Вона полягала в читанні інформації, розумінні, збереженні та повторюваності сполучної одухотвореної ролі орнаменту конкретного народу. У язичницьких віруваннях та міфах про влаштування світу існувала ієрархія божеств (природних сил), від яких залежало життя людини. З приходом християнства додавалися нові мотиви, залишаючи старі. Предки вірили в те, що зображення цих символів надавали основне захисно-оберегове значення на людину, її життя та довкілля. Передача доброзичливої інформації втілилася у прагненні наділити і зарядити певною позитивною енергією всі предмети побуту, зокрема костюм, створені руками людини і використовувані протягом усього життя. Доброзичлива, оптимістична енергетика несла очисну, життєствердну, непорушну силу любові, добра і світла. В естетичних уявленнях відобразилася чуттєва гармонізація сил природи та її зв'язок із людиною. Зразком для творчості була сама природа та прагнення передати в узагальнених стилізованих видах її форми. Архітектонічна функція підкреслювала пропорційні відносини та особливості форми, зосереджуючись на важливих художніх акцентах.

Декоративність – художня якість візерунку, індивідуальна графічна мова, стилізація, геометризована узагальненість, умовність відтворення асоціативних понять знаків-символів у різних природних матеріалах та техніках. Орнаментальні знаки-символи, що склалися в давнину та збереглися століттями, утвердилися як традиційна мова конкретного народу, місцевості. Однакове збереження загальної схеми «побудови світу» в костюмі та його формоутворення на різних територіях відрізнялися особливою регіональною та авторською іконографічною мовою, колористикою, техніками вишивання. За допомогою знаків відображалися і соціальні відмінності: за службово-трудовим становищем у суспільстві, статево-віковому, сімейному. Орнамент виконував акцентну смислову роль у формоутворенні предмета, підкреслював, виявляв архітектоніку форми чи поверхні. Важливу організуючу функцію орнамент вирішував у синтезі всіх складових частин одягу та її деталей, беручи участь у побудові костюма як моделі світобудови та порядку, від головного до другорядного. Отже, віками утворювалася, розвивалася, закріплювалася народна образотворча, орнаментальна система, яка несла конкретну інформацію і передавалася з покоління до покоління, стаючи традицією.

Що містить в собі «сучасна вишиванка» і які чинники вплинули не неї? Певні зміни і ознаки в традиційному народному костюмі відбулися ще у 30-50 роки XX століття у середовищі міст і стали розвиватися за впливами моди. Втрата вірувань і відмова в зміст орнаментики вплинули на історичну пам'ять. Головними чинниками можна вважати розвиток текстильної промисловості та течії формоутворення інтернаціонального одягу. Розвиток поліграфії, телебачення та приплив інформації різних світових культур надали можливість запозичувати та змішувати орнаментальні мотиви. Змінилися види одягу та стилі. Жіночий гардероб поповнився чоловічими брюками, шортами, спортивними майками, футболками тощо. Змінилася довжина одягу. Вишивка використовувалась як декоративний додаток. На відміну етнічній ідентичності з'явився «Фольк» стиль в якому вільно використовувалась орнаментика, масштаб мотивів, техніка виконання, комп'ютерні технології, штучні матеріали. В дизайні сучасного костюма «народні традиції» перетворились на концептуальний напрямок, джерело натхнення (іл. 3–5).

Іл. 3. Дизайн сучасного вбрання за мотивами народного костюма (ескізи студентів)

Іл. 4–5. Дизайн сучасного вбрання за мотивами народного костюма (моделі студентів; керівники Л. С. Григорова, М. Г. Куратова)

Висновки. Проаналізовано, що при дослідженні народного українського костюма важливим чинником у створенні, формоутворенні, структурі, декорі, смисловій наповненості орнаментами є давні вірування наших предків про єдність живої природи та відображення її моделі «світового порядку». У народному українському традиційному костюмі зберіглася структура розміщення орнаментів-символів на багато століть до наших днів.

Розкрито, що при використанні смислових, символічних формотворчих традиційних канонів у костюмі, різноманітність художнього образу досягалася нескінченною фантазією майстринь, багатством трактування природних мотивів, рукотворних технік та колористичних рішень.

Обгрунтовано, що мова народної орнаментики відбивала думку древніх слов'ян про влаштування світобудови за допомогою символів-оберегів в помешканні, в костюмі, в усіх предметах побуту. Традиційна орнаментика – це інформація про єдність та взаємозв'язок сил природи та людини. У ній відбилася духовність народу, ідеали краси, любові, доброзичливості та вічного життя.

Доведено, що сучасна вишиванка – результат впливу пошуків нових тенденцій формоутворення костюма та поєднання його з новими композиційними прийомами з народною творчістю, що відповідає напрямку «Фольк» стилю. Вишивка стає чуттєвим акцентом та естетичною насолодою зв'язку та любові людини з вічною природою та родом.

Перспективи подальших досліджень. Знання традицій та особливостей народної культури, безумовно, сприятимуть збереженню та розвитку цілющого та невичерпного джерела творчості.

Авторські внески згідно з CRediT / Author Contributions (CRediT)
Омельченко Ольга – одноосібне авторство.

Фінансування / Funding
Дослідження виконано без фінансової підтримки.

Етика та згода учасників / Ethics and Informed Consent
Не застосовується.

Дозволи на зображення / Image Permissions
Ілюстрації (іл. 1–5) – навчальні роботи студентів кафедри дизайну ХНПУ імені Г. С. Сковороди, наведені з дозволу авторки та керівників.

Доступність даних / Data Availability
Не застосовується.

Використання Штучного Інтелекту / Use of Artificial Intelligence
Авторка стверджує, що при створенні цієї статті вона не використовувала технології штучного інтелекту.

Конфлікт інтересів / Conflict of Interest
Авторка заявляє про відсутність конфлікту інтересів щодо цього дослідження, включаючи фінансові, особисті, авторські чи будь-які інші, які могли б вплинути на дослідження, а також на результати, представлені в цій статті.

Надійшла до редакції / Received: 10.09.2026
Прорецензовано / Peer-reviewed: 01.10.2026
Рекомендовано до публікації / Accepted for publication: 15.10.2026

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Антонович, Є. А., Захарчук-Чугай, Р. В., & Станкевич, М. Є. (1993). *Декоративно-прикладне мистецтво*. Світ.

Безугла, Р. І. (2022). Український народний костюм як синтез традиції і сучасності (на прикладі вбрання перших леді України). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, (3), 95–100. https://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/266086

Варивончик, А. В. (2012). Традиційна народна вишивка в творчості сучасних українських дизайнерів одягу. *Вісник мистецтвознавства Київського національного університету культури і мистецтв*, (26), 41–51. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/692/

Васильєв, О., & Тюрменко, К. (2025). Український орнамент: генеза, історія, розвиток та сучасні практики. *Актуальні питання гуманітарних наук*, *92*(1), 143–150. **https://doi.org/10.24919/2308-4863/92-1-19**

Войтович, В. (2005). *Українська міфологія* (2-ге вид.). Либідь.

Долеско, С. В. (2022). Мистецький образ українського народного костюма в жанровому портреті українських художників (Російсько-українська війна 2022 р.). *Мистецтвознавчі записки*, (41), 40–47. http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/4387

Завадська, В., Музиченко, Я., Таланчук, О., & Шалак, О. (2002). *100 найвідоміших образів української міфології.* Орфей.

Знаки. 155 стародавніх українських вишивок: альбом (Т. О. Островська, Упоряд.). (1992). Соняшник.

Ніколаєва, Т. О. (1996). *Історія українського костюма*. Либідь.

Ніколаєва, Т. О. (2005). *Український костюм. Надія на ренесанс*. Дніпро.

Омельченко, О. М. (2013). Мотиви природи в українській народній орнаментиці. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство*, (2), 94–97.

Селівачов, М. Р. (2005). *Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія)*. Редакція вісника «Ант».

Сиваш, І. О. (2017). Національний одяг як чинник етнокультури в контексті українського етнодизайну. *Мистецтвознавчі записки*, (31), 228–236. http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/2807

Тканко, З., & Коровицький, О. (2000). *Моделювання костюма в Україні XX століття* [Навчальний посібник]. Брати Сиротинські і К.

Шевченко, Є. І. (1999). *Українська народна тканина*. Артанія.

Вишиванка. (n.d.). In *Вікіпедія*. https://uk.wikipedia.org/wiki/Вишиванка

REFERENCES

Antonovych, Ye. A., Zakharchuk-Chuhai, R. V., & Stankevych, M. Ye. (1993). *Dekoratyvno-prykladne mystetstvo* [Decorative and applied art]. Svit [in Ukrainian].

Bezuhla, R. I. (2022). Ukrainskyi narodnyi kostium yak syntez tradytsii i suchasnosti (na prykladi vbrannia pershykh ledi Ukrainy) [Ukrainian folk costume as a synthesis of tradition and modernity (the case of the first ladies of Ukraine)]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, (3), 95–100. https://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/266086 [in Ukrainian].

Dolesko, S. V. (2022). Mystetskyi obraz ukrainskoho narodnoho kostiuma v zhanrovomu portreti ukrainskykh khudozhnykiv (Rosiisko-ukrainska viina 2022 r.) [The artistic image of the Ukrainian folk costume in the genre portrait of Ukrainian artists (Russian-Ukrainian war of 2022)]. *Mystetstvoznavchi zapysky*, (41), 40–47. http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/4387 [in Ukrainian].

Nikolaieva, T. O. (1996). *Istoriia ukrainskoho kostiuma* [History of Ukrainian costume]. Lybid [in Ukrainian].

Nikolaieva, T. O. (2005). *Ukrainskyi kostium. Nadiia na renesans* [Ukrainian costume: Hope for a renaissance]. Dnipro [in Ukrainian].

Omelchenko, O. M. (2013). Motyvy pryrody v ukrainskii narodnii ornamentytsi [Nature motifs in Ukrainian folk ornamentation]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv. Mystetstvoznavstvo*, (2), 94–97 [in Ukrainian].

Ostrovska, T. O. (Comp.). (1992). *Znaky. 155 starodavnikh ukrainskykh vyshyvok* [Signs: 155 ancient Ukrainian embroideries] [Album]. Soniashnyk [in Ukrainian].

Selivachov, M. R. (2005). *Leksykon ukrainskoi ornamentyky (ikonohrafiia, nominatsiia, stylistyka, typolohiia)* [Lexicon of Ukrainian ornamentation (iconography, nomination, stylistics, typology)]. Redaktsiia visnyka «Ant» [in Ukrainian].

Shevchenko, Ye. I. (1999). *Ukrainska narodna tkanyna* [Ukrainian folk textiles]. Artaniia [in Ukrainian].

Syvash, I. O. (2017). Natsionalnyi odiah yak chynnyk etnokultury v konteksti ukrainskoho etnodyzainu [National clothing as a factor of ethnic culture in the context of Ukrainian ethnodesign]. *Mystetstvoznavchi zapysky*, (31), 228–236. http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/2807 [in Ukrainian].

Tkanko, Z., & Korovytskyi, O. (2000). *Modeliuvannia kostiuma v Ukraini XX stolittia* [Costume design in 20th-century Ukraine] [Textbook]. Braty Syrotynski i K [in Ukrainian].

Varyvonchyk, A. V. (2012). Tradytsiina narodna vyshyvka v tvorchosti suchasnykh ukrainskykh dyzaineriv odiahu [Traditional folk embroidery in the work of contemporary Ukrainian fashion designers]. *Visnyk mystetstvoznavstva Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv*, (26), 41–51. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/692/ [in Ukrainian].

Vasyliev, O., & Tiurmenko, K. (2025). Ukrainskyi ornament: heneza, istoriia, rozvytok ta suchasni praktyky [Ukrainian ornament: Genesis, history, development and contemporary practices]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, 92*(1), 143–150. **https://doi.org/10.24919/2308-4863/92-1-19** [in Ukrainian].

Voitovych, V. (2005). *Ukrainska mifolohiia* [Ukrainian mythology] (2nd ed.). Lybid [in Ukrainian].

Vyshyvanka. (n.d.). In *Vikipediia* [Wikipedia]. https://uk.wikipedia.org/wiki/Вишиванка [in Ukrainian].

Zavadska, V., Muzychenko, Ya., Talanchuk, O., & Shalak, O. (2002). *100 naividomishykh obraziv ukrainskoi mifolohii* [100 most famous images of Ukrainian mythology]. Orfei [in Ukrainian].